

Hvorfor så meget stabilitet?

Stabiliserende elementer i det danske politiske system

Malthe Munkøe cand.scient.pol, konsulent i Dansk Erhverv

Social choice-forskningen giver indtryk af, at politiske processer i høj grad er omskiftelige og ustabile. Dette passer imidlertid dårligt med de faktiske forhold. Artiklen diskuterer med udgangspunkt i social choice-forskningen hvilke mekanismer og institutioner, der i en dansk kontekst tilføjer det danske politiske system stabilitet.

En lang række af de vigtigste beslutninger i Danmark træffes ved kollektive valg. Det gælder eksempelvis demokratiske valg til Folketinget, til kommuner og regioner, såvel som beslutningerne, der træffes i disse demokratiske valgte fora. Den såkaldte social choice forskning, der studerer, hvordan kollektiv beslutningstagen fungerer, har imidlertid vist, at kollektive valg ikke udgør en perfekt mekanisme for at aggregere individuelle præferencer til kollektive beslutninger. Det er velkendt, at kollektive valg umuligt kan opfylde en række rimelige krav for fair og frie valghandlinger (Arrow 1951, 1963). Og Richard McKelveys umulighedsteorem har demonstreret, at der i et flerdimensionelt politikrum med mere end to aktører ikke eksisterer noget ligevægtspunkt (1976, Schofield 1978, McKelvey 1979, McKelvey & Schofield 1987). Politik med flertalsafgørelser lader altså til at være grundlæggende kaotisk, eller i hvert fald potentielt kaotisk (Schofield 1980, Riker 1982). Litteraturen inden for social choice lader således til at indikere, at politiske processer burde blive konstant ændret, kort tid efter at de er truffet, eftersom der ikke eksisterer nogle grundlæggende dynamikker i politiske processer, der skaber stabilitet.

Disse teoretiske resultater fik Gordon Tullock (1981) til at stille spørgsmålet ”hvorfors er der så meget stabili-

tet?”. I praksis er politiske processer ikke fuldkommen kaotiske. Det hører til sjældenhederne, at beslutninger omstødes, kort efter at de er truffet, og de fleste politiske systemer er normalt struktureret omkring relativt faste og tydelige konfliktlinjer, fx mellem regering og opposition, højre- og venstrefløj og omkring væsentlige politiske stridspunkter. Der er altså et væsentligt skisma mellem, hvad den relativt tekniske litteratur omkring afstemnings- og beslutningsprocesser kommer frem til, og vores intuitive forståelse af, hvordan politik fungerer.

Forskere har især peget på betydningen af såkaldte *structure-induced equilibria* for at forklare dette (1979, Shepsle & Weingast 1984, 1985). I praksis er afstemninger og andre politiske handlinger bestemt eller delvist betinget ved regler og institutioner. Eksempelvis er det ikke alle politikere, der til enhver tid kan få nye forslag til afstemning, da forretningsordnen i en forsamling fastlægger bestemte regler for indgivelsen af nye lovforslag.

På den ene side er der således en forventning i social choice litteraturen om, at kollektive valg kan være præget af kaos, ustabilitet eller ganske enkelt være udtryk for arbitrære beslutninger. På den anden side kan institutioner være med til at skabe orden og stabilitet. Den teoretiske litteratur ender derved i et dødvande, for hvilken nytte giver det os at vide, at der teoretisk set kan være alt mellem fuldstændigt kaos og god ro og orden? Derfor er empiriske studier afgørende for i praksis at afklare, i hvilket omfang de bekymringer, social choice teoretikere giver udtryk for, indfanger de politiske realiteter, og hvis ikke hvad årsagerne i givet fald er til, at der alligevel er en høj grad af stabilitet. Med andre ord, hvilke stabiliserende elementer eksisterer der i det danske politiske landskab, der forhindrer, at politiske processer bliver fuldkommen

kaotiske og ustabile? Der er imidlertid kun gennemført få empiriske studier af danske politiske forhold ud fra de indsigter og udfordringer, som social choice teorien har foranlediget (se Poulsen & Mikkelsen 1999, Kurrild-Klitgaard 2001, 2005, Justesen 2007 for nogle danske eksempler). Denne artikel diskuterer, hvordan vi kan forstå dansk politik i lyset af disse indsigter fra social choice-forskningen.

Hvorfor kaos?

Det vigtigste resultat i social choice forskningen er givetvis genopdagelsen af marquis de Condorcets paradoks. Dette illustreres typisk ved et klassisk eksempel: antag, at tre individer skal vælge mellem mulighederne a, b og c, og de hver især har præferencer over de tre muligheder. I en sådan situation er det muligt, at en såkaldt stemmecycle eller Condorcet cykel vil opstå. Antag, at der er tre individer John, Niels og Bruno har følgende præferencer over valgmulighederne a, b og c

John $a > b > c$
 Niels $b > c > a$
 Bruno $c > a > b$

Notationen betyder, at John foretrækker a frem for b, som dog foretrækkes frem for c, og så videre. I en sammenligning af a og b vil John og Bruno foretrække a. Både Niels og Bruno foretrækker c frem for a. Endelig foretrækker både John og Niels b frem for c. Træffes der beslutning ud fra parvise afstemninger, således at den mulighed, som i en runde taber, elimineres, er resultatet, når der er en stemmecycle, udelukkende bestemt ved, hvilken rækkefølge mulighederne sammenlignes i. Begynder man ved den ovenstående præferenceorden med at sammenligne a med b, vil a vinde. Derefter sammenlignes så a med c, og her vinder c. Resultatet bliver herved c. Men hvis man i stedet begynder med at sammenligne a og c, vil c vinde i første runde. Derefter sammenlignes b og c, og her vil b vinde. Den mulighed, der elimineres først i en bestemt valghandling, ville vinde i en anden. Tilsvarende kan a vinde, hvis man lægger ud med at sammenligne b og c. Resultatet af parvise sammenligninger er derfor i dette tilfælde helt arbitrært. Trods transitive præferencer hos alle individer kan en valghandling føre til intransitive præferencer på kollektivt plan, hvor der er mere end to individer, der vælger mellem mere end to forskellige valgmuligheder.

Dette betegnes som en cyklisk præferenceorden, fordi der ikke er noget resultat der altid vinder – heraf den på dansk ikke så mundrette betegnelse stemmecycle (voting cycle på engelsk). Dermed bliver politiske processer me-

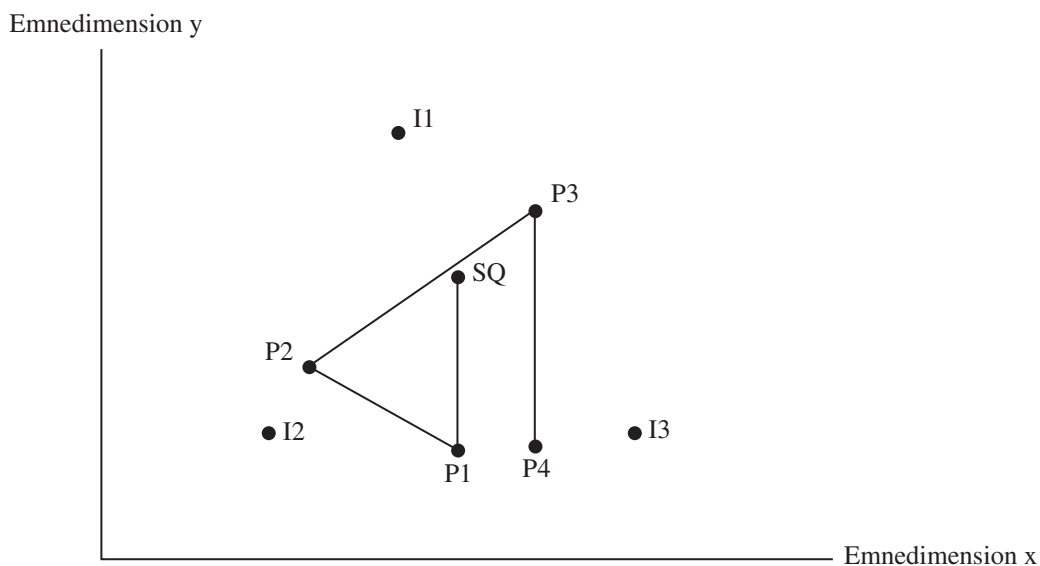
get let ustabile, fordi der ikke er nogen fast vinder, og status quo derfor altid vil kunne ændres.

Bemærk, at det ikke skaber en perfekt kollektiv aggregering af individuelle præferencer at gå væk fra parvise sammenligninger. Hvis der stemmes om alle tre muligheder samtidig, vil resultatet være remis: John stemmer a, Niels b og Bruno c. Dette kan måske være en rimelig og intuitiv løsning af situationen, idet ingen mulighed har et flertal. Men hvis en person imidlertid af strategiske hensyn vælger at ændre sin stemme til sin næstmest foretrukne mulighed, er det muligt at bryde denne stilstand. Den valgmulighed, som herved vinder afstemningen, kan dårligt siges at være foretrukket, da vi netop har set, at situationen er remis ved en ærlig stemmeafgivning. Værre endnu, da alle tre valgmuligheder potentielt kunne blive resultatet, afhængig af hvilken spiller der først vælger at lade sig nøje med sin andetvalg for at bryde remis, er resultatet udelukkende udtryk for en politisk manipulation, ikke hvad der foretrækkes af flest aktører.

Cykliske resultater er mere generelle end eksempler med kun tre spillere kan give indtryk af. Som Arrow (1951, 1963) har bevist, kan ingen stemmeaggregeringsmekanisme undgå muligheden for intransitive kollektive præferencekonstellationer uden samtidig at bryde andre normativt ønskværdige kriterier. Det viser sig nemlig, at den eneste måde at undgå, at en stemmehandling potentielt vil kunne føre til et cyklisk resultat, er enten at have en diktator, som altid får ret uanset alle andres præferencer, eller at nogle valgmuligheder på forhånd udelukkes (Arrow 1951, 1963, Hinich & Munger 1997, jf. Gibbard-Satterthwaite-teoremet, Gibbard 1973, Satterthwaite 1975). I den forstand kan Arrows umulighedsteorem ses som en universalisering af Condorcets paradoks til alle valghandlinger (Kurrild-Klitgaard 2005).

I McKelveys kaosteorem er det endvidere matematisk bevist (McKelvey 1976), at i en situation med flertalsvalg, tre eller flere vælgere med forskellige præferencer og mindst to politikdimensioner vil ethvert udfald være muligt uanset udgangspunktet. Dette er illustreret i nedenstående figur. Vi antager, at situationen begynder med et status quo, givet ved punkt SQ, i et todimensionelt politikrum givet ved dimensionerne x og y, som tre individer 1, 2 og 3, har præferencer omkring. Deres idealpunkter er givet ved punkterne I1, I2, I3, dvs. at jo tættere resultatet kommer på det punkt, jo bedre for det pågældende individ. Der antages her euklidæiske præferencer, dvs. at individerne vægter dimensionerne x og y lige højt.

Individ 2 og 3 kan nu gå sammen om at foreslå eksempelvis punkt P1 i stedet for SQ, da det ligger tættere på både punkt I2 og I3 og derved er bedre for dem. Derefter vil individ 1 og 2 kunne gå sammen om at foreslå et punkt P2 i stedet, da det er bedre for dem begge end

P1. Derefter kan individ 1 og 3 foreslå P3, som er en forbedring for dem, og så fremdeles i det uendelige (her vist frem til et tænkt punkt P4). Bemærk, at de indtegnede punkter udelukkende er eksemplificerende, idet ingen punkter overhovedet er udelukket fra at blive valgt på et tidspunkt. Bemærk også, at resultatet efter et antal runder gradvist kan blive stadigt fjernere fra idealpunkterne for alle tre spillere, afhængig af hvilke nye punkter der bringes til afstemning.

Mens stemmecycle er noget, som kan opstå ved bestemte præferencefordelinger, peger McKelveys teorem på, at der i et flerdimensionelt politikrum altid er potentiel ustabilitet pga. fraværet af ligevægtspunkter. Dermed kan politiske beslutninger altid under de rigtige betingelser blive ændrede, hvorved politiske processer i yderste instans kan blive meget foranderlige, og ikke bestemt af nogen underliggende præference hos de politiske aktører. I den forstand må politik betragtes som kaotisk.

Betydningen af denne indsigt er blevet slået fast i Rikers (1958, 1980, 1982, 1986) studier af politisk manipulation og betydningen af politisk dimensionalitet. Den dygtige politiker vil ifølge Riker forstå, hvornår det gælder om at fjerne eller tilføje dimensioner til et politisk emne. Kan man øge antallet af dimensioner, kan politik bringes i ubalance, og kan man reducere dimensionaliteten, kan der skabes stabilitet. Rikers kendteste eksempel på denne indsigt er hans analyse af den amerikanske borgerkrig. Ifølge Riker var amerikansk politik på den tid præget af et modsætningsforhold mellem landbrugsinteresser og den fremvoksende handelsstands kommercielle interesser, blandt andet i forhold til, hvilken type erhvervsstøtte og

overordnet handelspolitik der skulle prioriteres. En bred politisk alliance dominerede amerikansk politik og sikrede landbrugets interesser, og modstanderne ledte derfor efter et politisk spørgsmål, der kunne bryde denne koalition. Svaret var slaveri. Staterne i Midtvesten baserede deres økonomi på landbrug ligesom i Sydstatene, men var imod slaveriet ligesom staterne på Østkysten, der økonomisk var mere præget af handel og fremstilling. Da det gradvist lykkedes blandt andet Republikanerne og Abraham Lincoln at gøre slaveri til et af de vigtigste emner i amerikansk politik i første halvdel af 1800-tallet, blev den vindende koalition baseret på landbrugsinteresser mellem Midtvesten og Sydstatene splittet. Det tillod Republikanernes kandidat Abraham Lincoln at blive valgt som præsident. Som bekendt førte det også til, at Sydstatene valgte at melde sig ud af unionen (se Riker 1982).

Dette illustrerer, hvordan ubalancer i politiske beslutningsprocesser kan frembyde muligheder for den dygtige politiker. En politisk situation kan altid ændres, hvis man forstår at anvende de latente spændinger og ustabile momenter. Politiske entreprenører er konstant på udkik efter muligheder for at danne nye alliancer og flertalskonstellationer for at bryde modstandernes flertal, hvilket er med til at forlene det politiske landskab med et væsentligt element af ustabilitet. Et lignende eksempel fra dansk politik er velsagtens flygtninge- og indvandrerpolitikens fremkomst på den politiske dagsorden. Resultatet var en splittelse af venstrefløjens vælgere, idet mange vælgere, der tidligere havde stemt socialdemokratisk ud fra deres syn på økonomisk politik og måske navnlig deres støtte til en stor velfærdsstat og høj grad af omfordeling, begyndte

at stemme på Dansk Folkeparti. Denne forskydning mere end noget andet banede vejen for et årtis solidt borgerligt flertal.

Hvorfor stabilitet?

Social choice-forskningen indikerer at politiske processer er kaotiske, men dette synes ikke at passe med virkeligheden. Vi vender dermed tilbage til Tullocks spørgsmål: hvorfor oplever vi grundlæggende set politik som stabilt? Tre forklaringer synes mulige: enten fordi de fænomener der henvises til, kun sjældent forekommer i praksis (det kan naturligvis ikke herudfra sluttes, at de er uvigtige – hvis Rikers eksempel om den amerikanske borgerkrig er korrekt, kan det tænkes at udnyttelsen af politiske ubalancer er afgørende for de helt store forandringer i det politiske landskab, selvom de ikke gør sig gældende i dagligdags politik), fordi man ikke har opdaget det før nu, eller eftersom der findes andre forhold eller faktorer, der bidrager til politisk stabilitet. Vi skal se på nogle af de vigtigste sådanne forklaringer i litteraturen, og derefter sætte disse overvejelser i forhold til den danske politiske kontekst.

En vigtig årsag til stabilitet er såkaldt *structure-induced* ligevægtspunkter i kraft af forskellige institutioner og regler. Et eksempel på dette er, at lovgivende forsamlinger typisk har et stort antal udvalg, der behandler bestemte emner. Det er med til at reducere dimensionaliteten i politik, eftersom udvalget kun behandler emner inden for deres politikområde, dvs. i en kontekst, der i reglen er endimensional. Desuden regulerer reglerne for lovgivningsprocesser og mange andre politiske beslutninger, hvem der har den dagsordensfæstende magt, hvilket vil sige at man kan fremkomme med forslag til afstemning eller politisk drøftelse. Den institutionelle kontekst har med andre ord væsentlig betydning.

Det er ydermere blevet indvendt, at Rikers analyser bygger på anekdotiske eksempler, der understøtter hans pointer, snarere end en systematisk undersøgelse af, hvor hyppigt politiske beslutningsprocesser bliver betinget af "heresthetics", som Riker kaldte det at drage politisk fordel af de i social choice-forskningen opdagede fænomener (se fx Enelow 1997). Desuden er Rikers empiriske arbejder om stemmecycle i amerikansk politik blevet udfordret af andre empiriske studier (Mackie 2004). Endvidere er Riker omhyggelig med at pege på, at selvom mulighederne for at udnytte politiske ubalancer er til stede, sker det kun i praksis, hvis der er en dygtig "heresthetiker" som vælger at gøre det. Det underbygger, at politiske ubalancer kun bliver udnyttet af politikere fra tid til anden, ikke ustandseligt og hele tiden.

En ofte anvendt forklaringsmodel bag politisk stabilitet er medianvælgeret (Downs 1957). Anthony

Downs (1957) viser (ud fra nogle bestemte forudsætninger, blandt andet den relativt restriktive antagelse om, at der kun er to partier), at der alt andet lige må ske en konvergens omkring medianvælgeren. Logikken er simpel: det parti, medianvælgeren stemmer på, vinder valget, fordi man som minimum vil få alle stemmer på den ene side af medianvælgeren, plus medianvælgeren, dvs. halvdelen af stemmerne plus en. Det skaber stabilitet, at partierne er nødt til at kæmpe om medianvælgerens gunst. McKelveys kaosteorem viste imidlertid netop, at der ikke eksisterer én medianvælger, så snart politik er flerdimensionalt. Nyere forskning er fremkommet med andre teoretiske bud på, hvorfor der kan være mere stabilitet, end kaosteoremet tilsiger. Teoretiske udviklinger, især *yolk* og *uncovered set* er eksempler på nye teoretiske udviklinger, der afdækker stabile områder i et flerdimensionelt politikrum (se for eksempel Miller 1980, McKelvey 1986, Shepsle & Weingast 1984, McKelvey 1986).

En del social choice teoretikere har lagt meget vægt på betydningen af strategisk stemmeadfærd, det vil sige, at man ikke stemmer på den valgmulighed man ideelt set helst vil have, men stemmer på den måde, man regner med, vil give en det bedst mulige resultat ex post. Det er eksempelvis velkendt, at mange vælgere ved folketingsvalg ikke stemmer på partier, der ikke har nogen rimelig chance for at passere spærregrensen, da det vil være stemmespild (at en stemme under alle omstændigheder praktisk taget ingen sandsynlighed har for at påvirke resultatet spiller tilsyneladende en mindre rolle i folks overvejelser!). Dette åbner mulighed for såkaldt *logrolling*, politiske studehandler, efter devisen 'hvis jeg stemmer for dit lovforslag, stemmer du for mit lovforslag'. Dette betyder samtidig, at man er nødt til at kunne stole på modparten. I mange politiske spørgsmål foregår beslutninger endvidere sekventielt snarere end samtidig, hvilket stiller endnu større krav til den gensidige tillid. Strategisk stemmeadfærd kan derfor kun medvirke til at skabe stabilitet, såfremt det er muligt at lave et troværdigt *commitment*, eller der over tid i kraft af de gentagne interaktioner er en forventning om, at modparten vil holde sin del af aftalen. Situationen er derfor af nogle teoretikere blevet set som et fangernes dilemma-spil, hvor ustabilitet fremkommer, når det ikke er muligt at etablere en gensidig samarbejdsstrategi over tid (Bernholz 1973). Hvis man springer fra en aftale, vil samarbejdspartneren springe fra andre aftaler. Det kan modvirke den endeløse cyklen, hvor aftaler regelmæssigt omgøres, som kaosteoremet tilsiger. Politikere kan altså have andre strategiske interesser end dem, som McKelveys kaosteorem bygger på.

I tråd med dette argument kan man sige, at det vil have konsekvenser for, hvad aktører vil opfatte som den bedste handle måde, hvis de er fremadskuende. I en sim-

pel model af McKelveys kaosteorem er alle udfald mulige, fordi der konstant er to personer, som vil ønske at ændre status quo, som vi så ovenfor. Men ofte vil politik antage karakter af at være opdelt mellem dem, som støtter, og som vil ændre status quo (Knight 1992), idet også aktører, der måske ikke oplever, at status quo er helt ideelt for dem, trods alt foretrækker det frem for at løbe risikoen for, at en ændring i sidste ende bliver til det værre. Derfor vil små forskelle mellem status quo og aktørers idealpunkter ikke nødvendigvis i praktisk politik føre til de cykliske rotationer, som social choice-teori tilsiger. I stedet har politik det med at blive fastlåst, når den gruppe, der ønsker at fastholde status quo, har opnået større politisk magt og indflydelse end de forskellige aktører, der ønsker at ændre det (Knight 1992).

Endelig er politiske emner ofte stærkt korrelerede (Poole & Rosenthal 1997). For eksempel vil en politiker, der går ind for mindre stat og mere marked, i reglen også gå ind for strengere straffe. I praksis er det derfor ofte sådan, at alle politiske emner i realiteten udgør en samlet dimension, selvom den spænder over forskelligartede emneområder. Dermed er det nødvendigt at overveje politikeres faktiske ståsted og ideologi for at kunne vurdere, hvor ustabile politiske processer kan formodes at være.

Disse stabiliserende elementer kan være med til at give dansk politik en højere grad af stabilitet, end social choice-forskningen umiddelbart tilsiger. Danske studier ud fra social choice-betragtninger er imidlertid relativt sparsomme (se fx Kurrild-Klitgaard 2001, 2005, Justesen 2007 for nogle danske eksempler). Dette kan undre, da social choice-forskningen rejser et meget væsentligt overordnet og fundamentalt spørgsmål, og mere specifikt giver anledning til studier af, hvilke konkrete mekanismer der i et land kan modvirke det komplette politiske kaos. Med andre ord kan betragtningerne give os en bedre forståelse af nogle måske oversete afledte effekter af de institutionelle forhold i det danske politiske system. Det er selvsagt ikke muligt her at behandle samtlige institutioner, normer og regler i Danmark, men der skal her peges på relevansen af denne betragtningsmåde og nogle væsentlige implikationer for et antal centrale politiske institutioner.

1) Formelle regler og krav til lovgivningsprocedurer

Politiske processer reguleres af en lang række formelle regler og krav. For Folketingets vedkommende kan sådanne krav og regler findes i tingets forretningsorden. Det vigtigste krav er dog tillagt så stor betydning, at det er blevet nedfæstet i grundlovens § 41, som bestemmer, at intet lovforslag kan vedtages, uden at det ”forinden” har gennemgået tre behandlinger i Folketinget. I princippet er det muligt at lade lovforslag gennemgå flere behandlin-

ger, og i den forstand har bestemmelsen ikke nogen betydning for mulig stemmecycle i det uendelige. I praksis har grundlovens formulering imidlertid givet anledning til en sædvane, der er nedfældet i folketingets forretningsorden, om at folketinget foretager tre behandlinger af lovforslag. Dermed er der en tydelig begrænsning af lovgivningsprocesserne. Det samme gælder bestemmelsen om, at lovforslag bortfalder, hvis de ikke er færdigbehandlede ved afslutningen på en folketingsssamling. Denne tidsbegrænsning indebærer i sig selv, at det ikke praktisk muligt at få evig cykling eller omgørelse af trufne beslutninger i det uendelige.

Uendelig cykling kan dog stadig være muligt, hvis et lovforslag efter vedtagelse i endt tredjebehandling efterfølgende ændres i et nyt lovforslag, evt. i en næstkommende folketingsssamling. Rent principielt kan man mene, at det ikke bør gøre nogen forskel for processen, at et lovforslag er endeligt vedtaget, hvis der vedvarende er et flertal, der kan drage fordel af at ændre det, som kaosteoremet tilsiger. Imidlertid er der en række åbenlyse praktiske forhold, der her gør sig gældende. Det er ikke lige så let at ændre en vedtaget lov, når den er vedtaget, som at få gennemført ændringer i et lovforslag. Vedtages en lov, har det konsekvenser for de myndigheder, borgere og så fremdeles, der skal omstille sig til de nye bestemmelser. Det er forbundet med møje og ofte konkrete omkostninger. Derfor kan det vække irritation i befolkningen, hvis politikere ændrer lovgivning for ofte, ligesom en politiker, der er ansvarlig for det, nemt kan blive stemplet som en utilregnelig *flip-flopper*. I det omfang et lovforslag om at ændre en netop vedtaget lovgivning fremsættes umiddelbart efter vedtagelsen, vil lovgivningen for så vidt ikke have nået at blive implementeret, men til gengæld vil man som politiker komme til at fremstå desto mere som en *flip-flopper*. I praksis kan ingen politiker derfor være tjent med uendelig stemmecycle.

Folketingets forretningsorden bestemmer endvidere, at en vedtagelse ikke kan ændres i samme behandling, som den er vedtaget i (§ 33, st. 2). Dermed kan stemmecycle først fremkomme efter en tidsmæssig forskydning.

Forretningsordnen for Folketinget bestemmer yderligere, at et udvalgsforhandlinger i udgangspunktet er hemmelige for offentligheden (§ 8 stk. 3 og 7). Da meget lovgivning i realiteten ordnes i udvalg, og fremlæggelsen i Folketinget derefter ofte har karakter af at være en formsag, har dette stor betydning. Udvalgsbehandlingen er med til at reducere antallet af politiske dimensioner, en sag kan antage, fordi udvalget i reglen koncentrerer sig om et enkelt emneområde, snarere end den fulde politiske dagsorden (Shepsle 1979, Krehbiel 1991, Cox & McCubbins 1993). Vi har tidligere set, at endimensionelle politikrum normalt vil være mere stabile end flerdimensionelle.

Et lignende stabiliserende element kan findes i bestemmelserne om, at ændringsforslag til lovforslag skal være begrundede (§ 18, stk. 1). Det forbydes ikke udtrykkeligt at stille ændringsforslag, der inddrager noget, der er sagen uvedkommende, men det er den gældende praksis. En sådan bestemmelse kaldes ofte en *rule of germaneness*. Når et lovforslag er begrænset til de politiske emner, det oprindeligt behandler, kan man ikke kæde det sammen med alle mulige andre emner for at øge dimensionaliteten og derved, som Riker beskriver, bryde et flertal eller på anden måde få en politisk fordel. Med andre ord reducerer det dimensionaliteten og øger stabiliteten.

Folketingets forretningsorden tilsiger, at et lovforslag på ethvert tidspunkt kan trækkes tilbage (§ 22, stk. 1-2). Imidlertid kan de optages af andre folketingsmedlemmer eller ministre. Jo flere begrænsninger der lægges på mulighederne for at stille ændringsforslag, desto mere stabilitet tilføres politiske processer alt andet lige. Da lovforslaget blot kan oppebæres af en anden enkeltperson, indebærer det imidlertid ingen reel begrænsning på det mulige politikrum, at et medlem kan trække det tilbage.

I udgangspunktet er det Folketingets formand, der bestemmer afstemningernes orden og rækkefølge (§ 34). Det betyder, at dagsordenssætteren i udgangspunktet er Folketingets formand, der typisk er et af de store partiers nestor. Dermed er personen ikke partipolitisk uafhængig, men dog i sin karrieres sene efterår antageligvis langt mindre modtagelig over for en bestemt sides ønsker og interesser end normale folketingsmedlemmer. Imidlertid kan 17 folketingsmedlemmer kræve, at rækkefølge og orden bestemmes ved afstemning i Folketinget. Da rækkefølgen af afstemninger kan være afgørende blandt andet ved tilstedeværelsen af Condorcet-cykler, kan dette udnyttes politisk. Betydningen af dette blev eksemplificeret, da Svend Auken anvendte bestemmelsen til at bringe statsminister Poul Schlüter i mindretal og fremprovokere 1988-valget (for en uddybende beskrivelse se Kurrild-Klitgaard 2005).

II) Forlig som stabiliserende institution

Ud over de formelle regler for de politiske forsamlingers virke eksisterer der en lang række uformelle regler og normer, der kan fungere stabilitetsskabende.

Der er i det danske folketing meget stringente regler for god forligsskik. Indgås der et forlig på et område, kan partierne ikke blot ændre lovgivningen på området uden om forligspartnerne. Dermed opnår en regering en langsigtet forankring af et bestemt lovgrundlag eller politiske beslutninger, imod at give en gensidig vetoret på området som nødvendiggør konsensus (Nørgaard og Klemmensen 2009). Ønsker man at komme ud af et forlig, må man først opsigte det, således at man i den næste folketingssam-

ling kan stå ubundet. Indgås der forlig, sikrer det således stabilitet på området. Dermed kan regeringer anvende forlig strategisk til at sikre sig selv imod at blive væltet, for ved at give oppositionen politisk indflydelse reduceres presset på regeringen og oppositionens gevinst ved at fremtvinge regeringens fald (Klemmensen 2005). Forlig begrundes desuden i reglen med, at det på mange områder er hensigtsmæssigt at sikre et ensartet regelgrundlag eller der er tale om en langsigtet politik, der skal gælde på tværs af flere folketingsvalg, som kan forrykke magtbalancen mellem partierne. Forlignsreglerne adresserer herved indirekte den bekymring, social choice teoretikere peger på, ved at beslutninger løbende kan blive omgjort – og at dette kan blive meget upraktisk for dem, der skal omstille sig til nye regler.

De uformelle regler spiller også en væsentlig rolle i andre aspekter af det praktiske parlamentariske arbejde. Et godt eksempel er clearing systemet. I princippet vil man til enhver tid kunne sikre sig et flertal i en afstemning ved at bryde partiets clearingaftaler, men konsekvenserne vil være for omkostningsfulde. Det illustrerer, at der ofte opstår selvforstærkende normer som kan fungere ligesom formelle institutioner og skabe stabilitet. Ud over hensynet til at bevare sin troværdighed er politikerne også klar over hvilket kaos det kan slippe løs, hvis man i for høj grad afviger fra disse stabilitetsskabende uformelle normer. Det er således velkendt blandt politiske beslutningstagere, at politiske proces kan blive kaotisk, hvis de formelle og uformelle normer og regler falder bort.

III) Regeringsdannelse

Det er velkendt, at regeringsdannelsesprocessen efter et valg ofte kan blive en meget strategisk præget affære. I litteraturen er det ofte blevet analyseret spilteoretisk, hvor én person eller parti, den såkaldte formateur, kan fremlægge et forslag om en regeringskonstellation, som derefter enten accepteres eller afvises af parlamentet. Dermed har denne formateur en dagsordenssættende magt, forstået sådan at vedkommende fremkommer med forslaget til regering. Som altid kan formateuren udnytte dette til at afsøge et resultat, som kan accepteres af flertallet, men er tættere på vedkommendes idealpunkt end andre mulige acceptable udfald (Austen-Smith & Banks 1988, Baron 1991, 1993, Laver & Shepsle 1996).

At de nærmere omstændigheder omkring regeringsdannelse er af stor vigtighed, er blevet demonstreret i et studie af folketingsvalget i 1994 i Kurrild-Klitgaard (2001). Forud for valget havde både den siddende statsminister Poul Nyrup Rasmussen og de to borgerlige udfordrere, den Konservative Hans Engell og Venstres Uffe Ellemann-Jensen muligheden for at blive statsminister inden for rækkevidde. I en befolkningsundersøgelse

blev de tre statsministerkandidater parvist sammenlignet, og det bemærkelsesværdige resultat var en Condorcet stemmecycle: Vælgerne foretrak Hans Engell over Uffe Ellemann-Jensen, men Uffe Ellemann-Jensen over Poul Nyrup Rasmussen og Poul Nyrup Rasmussen over Hans Engell. Det kan herudfra vises, at alle tre kandidater kunne være blevet valgt frem for de andre, afhængig af valgreglerne (Kurrild-Klitgaard 2001). Nu er der naturligvis ikke direkte valg til statsminister i Danmark, men eksemplet viser betydningen af, at der er bestemte regler for, hvem der vinder og taber efter en valghandling. Det illustrerer, at det må tillægges stor betydning, hvem der som formateur har mulighed for at fremlægge en bestemt regeringskonstellation.

Dette ville en dygtig agendasætter, eller heresthetiker med Rikers lidet mundrette betegnelse, ofte kunne udnytte. Hvis en agenda ikke er helt åben, er der typisk en række valgmuligheder, som ikke vil blive foreslået. Derfor kan dagsordensfastsættende magt være med til at begrænse valgmulighederne, der er på den politiske dagsorden, og derved skabe større stabilitet (for en uddybende behandling se Shepsle & Weingast 1981). For det første har dagsordenssætteren mulighed for at undlade at pege på en regeringsmulighed, vedkommende ikke bryder sig om. Det kan enten presse partierne til at pege på en mulighed, der bekommer agendasætteren bedre, eller fremtvinge et nyvalg. For det andet vil det i mange tilfælde vise sig, at det er muligt at udpege flere forskellige levedygtige regeringer, enten i dronningerunden eller ved den kongelige undersøgers mellemkomst. Dermed kan en agendasætter, hvis det viser sig at flere mulige regeringer har opbakning i Folketinget, vælge den mulighed ud af disse, som han foretrækker. Da regenten er politisk neutral eller i hvert fald har landets samlede interesser i en bred forstand på sinde snarere end partipolitiske hensyn, indebærer denne løsning efter alt at dømme, at den magt der ligger i at være agendasætter forvaltes på en måde, der så vidt muligt kun er fremmede for at identificere den regering, der har det bredeste grundlag. Når der udpeges en kongelig undersøger overgiver regenten agendasætterrollen til en anden person.

Regeringsdannelseprocessen er ikke særlig vel beskrevet eller reguleret i den danske statsret, og er følgelig i vidt omfang overladt til politikerne i situationen (Germer 2005). Grundlovens § 15 stk. 2, gør dog klart, at regeringen skal gå af, hvis folkettingen udtaler sin mistillid til den, hvilket forfatningsretligt forstås sådan, at der ikke må udnævnes en regering som må formodes at blive mødt med et mistillidsvotum. Selvom det i Danmark er regenten, der udpeger en kongelig undersøger, antages det normalt statsretligt, at den siddende statsminister i praksis bestemmer, hvem der skal udnævnes til

forhandlingsleder (Germer 2005, 27). Dermed er det i praksis den fungerende statsminister, som på baggrund af den parlamentariske situation skal vælge hvem der skal fungere som formateur og dermed have dagsordenssættende magt, dvs. fortolker partiernes indstillinger under en dronningerunde.

Man må antage, at statsministeren er forpligtet til at optræde nogenlunde loyalt ud fra tilkendegivelserne i dronningerunden, men i en mudret parlamentarisk situation kan det alligevel få væsentlig betydning. Et eksempel på, at dette kan have betydning, er efter alt at dømme regeringsforhandlingerne efter 1988-valget. Dengang forsøgte man sig med fire forskellige kongelige undersøgere, og blandt andet de Radikales leder Niels Helveg Petersen fik chancen, før Poul Schlüter som den sidste kongelige undersøger kunne samle den fornødne opbakning til at danne regering. Selvom der i princippet kan foregå sideløbende uformelle kontakter og sonderinger mellem partier om regeringsdannelse uden om den kongelige undersøgers virke, er det nøje fastlagt hvem der har den dagsordenssættende magt som forhandlingsleder. Dermed er de statsretlige regler om regeringsdannelsesprocessen med til at skabe struktur og orden i, hvad der ellers meget let kunne blive en uorganiseret og kaotisk forhandlingssituation.

VI) Politik uden for Folketinget: konstitutionsforhandlinger efter kommunalvalg

I modsætning til forhandlinger om regeringsdannelse er der ikke en forhandlingsleder, kongelig undersøger eller kongerunde ved konstitutionsforhandlingerne efter et kommunalvalg. Efter kommunalvalget konstituerer byrådet sig. Det indebærer, at alle poster, herunder borgmesterposten, skal fordeles samtidig. Forhandlingerne foregår ofte ved forudgående sonderinger imellem partigrupper. Typisk er der ydermere langt mindre offentlig opmærksomhed omkring denne proces end regeringsdannelse, eller i hvert fald har politikerne ikke været tvunget ud i lige så tydelige *commitments* som de nationale partier, der under valgkampen typisk gør gældende, hvem de peger på som statsminister.

Kommunalvalgene viser med stor tydelighed, at stemmecycle og kaosresultater ikke har rent teoretisk interesse for politologer. Et slående eksempel er konstitueringsforhandlingerne i Holstebro kommune efter 2009-valget. Her viste valgresultatet et lille borgerligt flertal. Venstreborgmesteren Arne Læggaard så derfor ud til at kunne ånde lettet op trods en tilbagegang i partiets stemmeandel, da han på valgnatten indgik en aftale med de konservative og Dansk Folkeparti, som ville give ham en ny periode som borgmester. Imidlertid indgik den konservative leder John Thorsø efterfølgende en aftale med Socialdemokra-

terne og de Radikale om en konstituering, der i stedet gjorde ham selv til borgmester uden om Venstre. Dette skabte en del furor, og inden byrådet konstituerede sig tilbød Venstre og Dansk Folkeparti socialdemokraternes leder H.C. Østerbye en alternativ aftale, der ville gøre ham til borgmester i stedet for John Thorsø. Resultatet blev derfor, at der i Holstebro Kommune kom en socialdemokratisk borgmester trods et borgerligt flertal.

Dette eksempel frembyder alle trækkene ved stemmecyklen. Ud fra aktørernes afslørede præferencer i forhandlingerne kan vi antage en præferenceopstilling som vist nedenfor.

JT: JT, AL, HCØ
 AL: AL, HCØ, JT
 HCØ: HCØ, JT, AL

Idet JT betegner John Thorsø, AL Arne Lægaard og HCØ H.C. Østerbye.

I princippet er der intet, der forhindrer en evig stemmecykel, da den kollektive præferenceorden er intransitiv (det er ikke en urimelig forsimpning, at vi her ser bort fra det Radikale Venstre og Dansk Folkeparti, som kan formodes at have samme præferenceorden som henholdsvis HCØ og AL). John Thorsø kunne efter at være blevet franarret borgmesterkæden være gået tilbage til den oprindelige aftale og have peget på Arne Lægaard i stedet for H.C. Østerbye. Vi ved jo, at han foretrak Arne Lægaard frem for H.C. Østerbye, da han havde peget på Lægaard på selve valgnatten. Efter et sådant skridt ville Socialdemokraterne måske så have indset, at de havde overspillet deres hånd ved selv at tage borgmestertitlen, og have tilbudt John Thorsø borgmesterkæden efter den gamle aftale. Var John Thorsø gået med til det, kunne Venstre igen have peget på Socialdemokraterne. Kort sagt, der er ikke noget intrinsisk i hverken valgresultatet eller i konstitueringsforhandlingerne, der forhindrer kaos eller en evig stemmecykel – og kaos var, hvad man oplevede i de hektiske dage efter valget.

Alligevel fortsatte stemmecyklen ikke i det uendelige, eller frem til sidste øjeblik inden den endelige konstituering i byrådet. Det er ikke overraskende, at praktiske forhold spiller ind, idet den formelteoretiske modellering er opstillet i en kontekst uden transaktionsomkostninger, tidsbegrænsning eller friktion af nogen art. Det bemærkelsesværdige er således ikke, at modellen på dette område er urealistisk, men at dens grundlæggende indsigt alligevel er relevant, selv når der tages højde for disse forhold.

Den vigtigste faktor, der forhindrede evig stemmecykling, var efter alt at dømme den forbitrelse, der opstod imellem Arne Lægaard og John Thorsø. Der var rigeligt tid frem mod den endelige konstituering til at finde en

endelig aftale, der kunne forbedre situationen for dem begge, men der var øjensynligt ingen forsøg på det. En sådan aftale kunne også nemt være blevet ydmygende for John Thorsø, da det kunne være blevet udlagt, som om han krøb til korset og var kommet til kort i det politiske spil. Man kunne kalde dette element friktion, at politikere har personlige motivationer, ærgrelser, tanker og så videre der kan blokere for at aftaler genforhandles løbende, og at et godt forhandlingsmiljø er nødvendigt for at kunne komme frem til aftaler. En anden faktor var givetvis, at troværdighed er en begrænset ressource, og det at springe fra en aftale koster på den konto. Dog kunne Arne Lægaard antageligvis være sprunget fra aftalen med Socialdemokraterne og have konstitueret sig som borgmester med konservativ støtte med henvisning til, at han jo allerede havde indgået en bindende aftale på valgnatten. Imidlertid var borgerne i Holstebro på det tidspunkt formodentlig ved at være trætte af politiske 'rævekager'. Hensynet til offentligheden må derfor betragtes som et vigtigt argument for ikke at forsøge at gøre yderligere ved konstitueringen.

Ved kommunalvalg er der hverken dronningerunde eller forhandlingsleder, og der er rigeligt med tid mellem valg og endelig konstituering i byrådet til at forhandle. Ofte er partiskel desuden mindre politiserede end på landsplan, så overraskende alliancer er mere sandsynlige. Eksempelvis blev Venstres Morten Andersen borgmester i Nordfyns kommune ved 2009-valget, efter at to socialdemokratiske byrådsmedlemmer havde skiftet side og opført med at støtte Socialdemokraternes Jørgen Simonsen, som indtil da havde set ud til at kunne indtage rådhuset. Partidisciplin kan i den forstand bidrage til at gøre politik mere struktureret og forudsigeligt.

Konstitueringsforhandlingerne efter kommunalvalg demonstrerer således, at der er en række indbyggede stabiliseringsmekanismer i politik, alene fordi de modelteoretiske udledninger af stemmecykler, kaosteoremet osv. ikke er modelleret til at indarbejde en række praktiske forhold. Politikernes troværdighed og personlige forhold er afgørende for, man kan indgå nye aftaler. På et tidspunkt vil troværdigheden være så tyndslidt, at selv en aftale til alle implicerede parter fælles bedste, som det havde været muligt at indgå i Holstebro Kommune i en fjerde runde af konstitueringsspillet, ikke er mulig.

Tidsbegrænsningen spiller givetvis en vis rolle. I praksis tager forhandlinger tid, og jo tættere på den endelige konstituering man er, jo vanskeligere vil det blive at nå at få en alternativ aftale på plads. Hvis byrådet konstituerede sig kort tid efter kommunalvalget, ville der angiveligt være tid til færre runder i et konstituerings spil. Dog vil resultatet ikke være mindre arbitrært, hvis der fx i Holstebro Kommune ikke havde været tid til at nå til

den tredje aftale, der gjorde H.C. Østerby til borgmester i stedet for John Thorsø. En grundlæggende pointe ved stemmecyklen er jo netop, at resultatet er givet ved de nærmere omstændigheder, og i den forstand er arbitrært.

Den daværende socialdemokratiske skatteordfører Nick Hækkerup gjorde efter kommunalvalget i 2009 det synspunkt gældende, at man burde overveje nye regler, der kunne dæmme op for dette kaos – men at det store problem efter hans opfattelse var, at politikere løb fra aftaler. Socialdemokraternes daværende kommunalordfører Rasmus Prehn gav efter kommunalvalget tilsvarende udtryk for, at den lange periode mellem kommunalvalget og den endelige konstituering var uhensigtsmæssig. Sjældent har statskundskabens mest teoretiske overvejelser haft en så klar og erkendt politisk relevans som social choice teoriens overvejelser om kaos eller stabilitet ved kollektive valg har i forbindelse med de kommunale konstitueringsforhandlinger!

Stabilitet eller kaos?

I praksis eksisterer der en række forhold i det politiske liv, som sørger for en vis orden. Når en lov er vedtaget, en beslutning truffet, eller en regering dannet, er den langt sværere at omgøre, end hvad man kan få indtryk af ud fra social choice-forskningen. Betydningen af dette bliver klart, når de lidet institutionaliserede forhandlinger om kommunale konstitutioner sammenlignes med landspolitisk lovgivningsarbejde.

Ofte foregår der forhandlinger eller mere løse drøftelser eller sonderinger forud for, at et lovforslag fremsættes eller andre politiske beslutninger træffes og officielt placeres på den politiske dagsorden. Dette er ikke på samme måde reguleret af institutioner eller regler, og det uobserverbare politiske spil kan være langt mere kaotisk og foranderligt. Igen spiller praktiske forhold dog givetvis ind, herunder transaktionsomkostninger og nødvendigheden af at bevare troværdighed i forhold til politiske med- og modspillere.

Dette understreger nødvendigheden af at sætte social choice forskningen ind i en empirisk ramme. De forskellige resultater har vist sig at være en meget vigtig dagsorden for statskundskaben, men det er kun igennem praktiske studier, vi kan komme nærmere en forståelse af, hvor stor betydning de identificerede forhold fra social choice forskningen har i dansk politik. I den forstand kan social choice forskningen ses som en institutionel teori, der viser, hvordan institutioner og uformelle normer og regler påvirker graden af stabilitet i et politisk system.

Litteratur

- Arrow, Kenneth (1951) *Social choice and individual values*. New Haven: Yale University Press, anden udgave 1963.
- Austen-Smith, David & Banks, Jeffrey (1988) "Elections, Coalitions and Legislative Outcomes", *American Political Science Review* 84:405-22
- Baron, David (1991) "A Spatial Bargaining Theory of Government Formation in a Parliamentary System". *American Political Science Review* 85: 137-64
- Baron, David (1993) "Government Formation and Endogenous Parties". *American Political Science Review*, 87:34-47
- Bernholz, Peter (1973) "Logrolling, Arrow Paradoxes and Cyclical Majorities". *Public Choice* vol. 15 no. 1, pp. 87-95
- Christiansen, Flemming Juul (2008) *Politiske forlig i Folketinget: partikonkurrence og samarbejde* Århus: Forlaget Politica
- Cox, Gary & McCubbins, Matthew (1993) *Legislative Leviathan*. Berkeley: University of California Press
- Downs, Anthony (1957) *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper
- Enelow, James (1997) "Cycling and Majority Rule". I *Perspectives on Public Choice: A Handbook*, Mueller, Dennis (red.) Cambridge: Cambridge University Press, pp.149-162
- Germer, Peter (2005) *Statsforfatningsret*, København: Jurist- og Økonomiforbundet
- Gibbard, Allan (1973) "Manipulation of voting schemes: a general result". *Econometrica*, vol. 41 no. 4, pp. 587-601
- Hinich, Melvin & Munger, Michael (1997) *Analytical Politics*. Cambridge: Cambridge University Press
- Justesen, Mogens (2007) "The Social Choice of EU Treaties". *European Union Politics*. Vol. 8 no. 4, 537-553
- Klemmensen, Robert (2006) "Forlig I det danske folketing 1953-2001" *Politica* 37(4)
- Knight, Jack (1992) *Institutions and Social Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press
- Knight, Jack & Itai Sened (1995) (red.) *Explaining Social Institutions*. Ann Arbor: University of Michigan Press
- Krehbiel, Keith (1991) *Information and Legislative Organization*. Ann Arbor: University of Michigan Press
- Kurrild-Klitgaard, Peter (2001) "An empirical example of the Condorcet paradox of voting in a large electorate". *Public Choice* 107: 135-145
- Kurrild-Klitgaard, Peter (2005) *Individ, stat og marked*. København: Forlaget Politiske Studier
- Laver, Michael & Shepsle, Norman (1996) *Multiple Government: The Politics of Coalition in Europe*. Oxford: Oxford University Press
- Mackie, Gerry (2004) *Democracy Defended*. Cambridge: Cambridge University Press
- McKelvey, Richard (1976) "Intransitivities in Multidimensional Voting Models and Some Implications for Agenda Control". *Journal of Economic Theory*. 12: pp. 472-82
- McKelvey, Richard (1979) "General Conditions for Global Intransitivities in Formal Voting Models". *Econometrica*, vol. 47, no. 5, pp. 1085-112
- Kelvey, Richard & Schofield, Norman (1987) "Generalized Symmetry Conditions at a Core Point". *Econometrica*, vol. 55, no. 4, pp. 923-33.
- McCarthy, Nolan & Meirowitz, Adam (2007) *Political Game Theory*. Cambridge: Cambridge University Press

- Miller, Nicholas (1980) "A New Solution Set for Tournament and Majority Voting". *American Journal of Political Science*, vol. 24 no. 1, pp. 68-96
- Nørgaard, Asbjørn Sonne og Klemmensen, Robert (2009) "Hvorfor stemmer oppositionen for regeringens lovforslag?" Korporatisme og parlamentariske forlig i Danmark 1958-1999. *Politica* 41(1)
- Poole, Keith & Rosenthal, Howard (1997) *Congress: A Political-Economic History of Roll-Call Voting*. New York: Oxford University Press
- Poulsen, Peter Sinding & Mikkelsen, Mads Christian. "Valgsystemer og strategisk adfærd – et komparativt studie af tre skandinaviske valgsystemer". *Politica* 31 (4)
- Riker, William (1958) "The Paradox of Voting and Congressional Rules for Voting on Amendments". *American Political Science Review* vol. 52 no., pp. 2349-366
- Riker, William (1980) "Implications from the disequilibrium of majority rule for the study of institutions". *American Political Science Review* vol. 74, no. 2, pp. 432-446
- Riker, William (1982) *Liberalism Against Populism: A Confrontation Between the Theory of Democracy and the Theory of Social Choice*. Prospect Heights: Waveland Press
- Riker, William (1984) "The Heresthetics of Constitution-Making: The Presidency in 1787, with Comments on Determinism and Rational Choice". *American Political Science Review* vol. 78 no. 1 pp.1-16
- Riker, William (1986) *The Art of Political Manipulation*. New Haven: Yale University Press
- Satthertwaite, Mark (1975) "Strategyproofness and Arrow's condition". *Journal of Economic Theory* vol. 10 no. 2, pp. 187-217
- Schofield, Norman (1978) "Instability of Simple Dynamic Games". *Review of Economic Studies*, vol. 45 no. 3, pp. 575-94
- Schofield, Norman (1980) "Formal political theory". *Quality and Quantity* vol. 14 no. 1, pp. 249-275
- Shepsle, Kenneth & Weingast, Barry (1981) "Structure-induced equilibrium and legislative choice". *Public Choice* Vol. 37, No. 3. pp. 503-519
- Shepsle, Kenneth & Weingast, Barry (1984) "Uncovered Sets and Sophisticated Voting Outcomes with Implications for Agenda Institutions". *American Journal of Political Science*, vol. 28 no. 1, pp. 49-74
- Shepsle, Kenneth & Weingast, Barry (1994) "Positive Theories of Congressional Institutions". *Legislative Studies Quarterly*, vol. 19 no. 2, pp. 149-181
- Shepsle, Kenneth & Weingast, Barry (1995) *Positive theories of congressional institutions*. Ann Arbor: University of Michigan Press
- Shepsle, Kenneth & Weingast, Barry (1994) "Positive Theories of Congressional Institutions". *Legislative Studies Quarterly*, vol. 19 no. 2, pp. 149-181
- Shepsle, Kenneth (1979) "Institutional Arrangements and Equilibria in Multidimensional Voting Models". *American Journal of Political Science* vol. 23 no. 1, pp. 27-59
- Tullock, Gordon (1981) "Why So Much Stability?" *Public Choice* vol. 37 no. 2, pp. 189-202